

Elmi nailiyyətlər istehsalatda uğurla tətbiq olunur

Respublikamızda aqrar sahənin inkişafında rolu və əhəmiyyəti olan Meyvəçilik və Çayçılıq Elmi-Tədqiqat İnstitutunun fəaliyyəti ildən-ilə genişlənir, elmi işçiləri ən son nailiyyətlərin istehsalatda tətbiqinə çalışır, bu sahədə uğurları ildən-ilə artırır. Aqrar Elm və İnnovasiya Mərkəzi tərəfindən təsdiq olunmuş problem - mövzu planına uyğun olaraq bu elm müəssisəsi tərəfindən tədqiqat və təcrübə işləri 2019-cu ildə də davam etdirilmişdir.

Görülmiş işlər barədə daha ətraflı məlumat verən institutun direktoru, **biologiya üzrə fəlsəfə doktoru İlham Qurbanov** deyir: "İlk əvvəl qeyd edim ki, 2 il bundan əvvəl hörmətli prezidentimiz İlham Əliyevin əsaslı təmir və yenidənqurmadan sonra institutumuzun fəaliyyəti ilə yerində tanış olması, kollektivimizin işə məsuliyyət hissini artırmaqla bərabər, onları daha yaxşı işləməyə ruhlandırmışdır. Ötən qısa müddət ərzində müəssisəmizdə bir çox yeniliklər baş vermiş, maraqlı və əhəmiyyətli layihələr

həyata keçirilmişdir. Zərdabi qəsəbəsində 15 hektar ərazidə məsafədən iarə edilən "Ağıllı bağ" layihəsi icra olunub. Bütövlükdə arxada qalan 2019-cu il institutumuzun kollektivi üçün uğurlu sayıla bilər. Alimlərimizin elmi tədqiqat işləri 3 proqram - "Meyvəçilik", "Subtropik bitkilər" və "Azərbaycan çayı" əsasında 12 mövzu və 44 iş daxil olmaqla davam etdirilmişdir. Hesabat ilində 9 mövzu, 24 iş və 24 mərhələ üzrə tədqiqat işləri başa çatmış, elmi və praktiki əhəmiyyətli nəticələr əldə edilmişdir. Meyvə bitkilərinin 7075 genofondu öyrənilmiş, 1 yeni alma sortu ("Sədəf"), 1 yeni seleksiya gilasa sortu ("Azəri") və 1 yeni limon sortu ("Lənkəran Meyeri") rayonlaşdırmaya təqdim edilmiş, qiymətli təsərrüfat əlamətlərinə malik sort və hibridlər müəyyənləşdirilmişdir. Bitki Sortlarının Qeydiyyatı və Toxum Nəzarəti üzrə Dövlət Xidmətinin əmrinə əsasən 4 yeni seleksiya çay sortu (Fərmançay Çəhrayı, Fərmançay, Lənkəran və Xəzər) və 2 yeni seleksiya zeytun (Elçin və Aylin) rayonlaşdıraraq Dövlət reyestrinə daxil edilmiş və onlara patent verilmişdir. Bununla yanaşı olaraq İngiltərənin "Meiosis" şirkətindən imroduksiya olunmuş 5 çiyələk, 6 moruq, 4 böyürtkən sortlarının, eləcə də İspaniyanın "Viveros Veron" şirkətindən imroduksiya olunmuş 16 şaftalı (nektarin) və 1 ərik sortlarının sınağı üzrə təcrübələr davam etdirilir.

Tədqiqatların yerinə yetirilməsinə institutun 5 şöbə və 3 laboratoriyası, hər birində 2 şöbə olan Lənkəran Çay Filialı, Abşeron Təcrübə Stansiyası və 3 Dayaq Məntəqəsi (Göyçay, Qəbələ, Zaqatala) iştirak etmişlər. Tədqiqatların yerinə yetirilməsinə ümumilikdə 151 nəfər elmi, elmi-texniki və xidmət işçiləri, o cümlədən 63 nəfər elmi işçi, onlardan 5 elmlər doktoru və 17 nəfər fəlsəfə doktoru cəlb edilmişdir.

"Meyvəçilik" proqramı çərçivəsində tumlu və çayırdəklilə meyvə bitkilərinin seleksiyası və sort öyrənilməsi, becərilmə texnologiyasının təkmilləşdirilməsi istiqamətində 7 mövzu və 21 iş üzrə tədqiqatlar yerinə yetirilmiş və elmi əhəmiyyət kəsb edən nə-

ticələr əldə edilmişdir.

Seleksiya üzrə tədqiqatlar meyvə bitkilərinin yerli və imroduksiya olunmuş sortlarının öyrənilməsi və onların yeni, tez məhsulla düşən, spur tipli, yüksək dad keyfiyyətlərinə malik, davamlı sortlarının yaradılması və seçilməsi üzrə təcrübə işləri institutun Quba Yardımcı Təcrübə Təsərrüfatı və Zərdabi adına Elmi Təcrübə Birliyinin kolleksiyası, seleksiya və hibrid bağlarında aparılmışdır.

Cari ildə alma, armud və gilasa yeni sortlarını yaratmaq məqsədilə, hər birində 3 kombinasiya olmaqla cəmi 9 kombinasiyada 13436 çiçək təcrid edilmiş, 12662 çiçək tozlandırılmış və onlardan 1548 ədəd meyvə və 2852 ədəd hibrid toxumu alınmışdır. Əldə edilmiş toxumlar stratifikasiyaya qoyulmuşdur. 2018-ci ildə əldə edilmiş 2998 ədəd hibrid toxumu cari ilin yazında açıq sahəyə səpilmiş və onlardan 541 ədəd hibrid toxumacı əldə edilmişdir.

Pestisidlərdən minimum istifadə etməklə meyvə bitkilərinin xəstəlik və zərərvericiləri əleyhinə inteqrirlən (əlaqəli) mübarizə tədbirləri sisteminin beşillik nəticələrə əsasən alma balıcası əleyhinə vegetasiya dövrü ərzində 0,08 faiz Confidor və ya Calypso pestisidləri ilə 4 dəfə-erkən yazda tumurcuqlar oyanmamış, çəhrayı konus mərhələsində, çiçəkləmədən dərhal sonra və meyvələrin aktiv inkişafı dövründə kimyəvi mübarizə aparılması təklif olunur. Gilasa sortlarında klasterosporioz xəstəliyinə qarşı kimyəvi mübarizə 0,25 faiz Ziram və 0,4 faizli Abiqa Pik funksidlərindən istifadə edilməsi məqsəduyğun hesab olunur, 86,4-88,3 faiz bioloji səməre əldə etmək mümkündür.

Emal texnologiyası üzrə 2015-2019-cu illər ərzində nar, şərq xurması və sumaq bitkiləri meyvələrinin emalını genişləndirməyə imkan verən yeni texnologiyalar işlənilib hazırlanmışdır. İşlənilib hazırlanmış bu texnologiyalar Patent almaq üçün Rusiya Federasiyasının Sənaye Mülkiyyətinin Federal İnstitutuna göndərilmiş və həmin institut tərəfindən 3 emal məhsuluna - "Bitki xammalından qırmızı qida rəngləyicisinin alınması", "Tam yetişərək yumşalmış Şərq xurması meyvələrindən qida məhsulu əldə etmək" və "Tam yetişmiş şərq xurması meyvələrindən şəffaflaşdırılmış şirəni xatırladan içkinin alınması" üsullarına patent alınmışdır.

Biotexnologiyanın müasir üsullarından istifadə etməklə "in vitro" şəraitində çayırdəklilə meyvə bitkilərinin regenerantlarının alınması texnologiyasının optimallaşdırılması məqsədilə 5 variantda (qida mühitində) təcrübələr qoyulmuş, ən yaxşı nəticələr 3-cü variantda qeydə alınmışdır. Bu variantlarda eksplantların həyat fəaliyyətinin qorunması 82,4-85,2 faiz təşkil etmişdir. Təcrübələr gilasa MaxMa 14, şaftalı və badamın CF-677, Garnem, gavalının Mirobolan, armudun DK calaqaqlıları üzərində aparılmışdır.

"Subtropik bitkilər" proqramı üzrə tədqiqatlar 3 mövzu və 20 iş daxilində subtropik, qərzəklilə və sitrus meyvə bitkilərinin selek-

siyası və sortöyrənməsi, becərilmə texnologiyasının təkmilləşdirilməsi üzrə yerinə yetirilmiş və müəyyən elmi nəticələr əldə edilmişdir. Aparılmış seleksiya işlərinin nəticəsi olaraq hesabət ilində zeytun bitkisinin 2 yeni seleksiya sortu ("Elçin" və "Aylin") rayonlaşdıraraq Dövlət reyestrinə daxil edilmiş və patent verilmişdir. 1 yeni limon sortu ("Lənkəran Meyeri") rayonlaşdırmaya təqdim edilərək qəbul edilmişdir. Yüksək təsərrüfat və keyfiyyət göstəricilərinə malik zeytun, innab, feyxoa bitkilərinin hibrid formaları müəyyənləşdirilərək elitə seçilmişdir.

Alimlərimizin ötən ilki elmi tədqiqat işləri xeyli genişləndirilmişdir. Elmi-tədqiqat işlərinin nəticələrinə dair 34 elmi məqalə, o cümlədən 8-i xarici ölkələrdə, 7 kitab, 1 monoqrafiya, 3 kitabça, 10 buklet, 3 dərslik və elmi kütləvi nəşrlər, fənn proqramı nəşr olunmuş, 28 elmi məqalə və 1 kitabça hazırlanaraq nəşriyyatlara göndərilmişdir. 1 kitab və 1 kitabça nəşriyyata təqdim edilmək üçün tam hazırlanmış, mərkəzi və yerli qəzetlərdə 11 elmi-po-

pulyar məqalə dərc olunmuşdur.

Elmi biliklərin təbliği sahəsində də işlərimiz çoxdur. Institutun alim və mütəxəssisləri tərəfindən 3 elmi-praktiki konfrans, 6 elmi-praktiki seminar, 33 təlim, fermer və sahibkarlara 556 dəfə yaxın məsləhət xidməti həyata keçirilmiş, fermer və sahibkarların maarifləndirilməsi məqsədilə dövrü mətbuatda 7 elmi məqalə dərc edilmişdir. Institutumuzun elmi potensialı da getdikcə güclənir. Institutun doktoranturasında 11 nəfər fəlsəfə üzrə doktorant (o cümlədən 2 nəfər əyani və 8 nəfər qiyabi) və 1 nəfər dissertant təhsil alır. Cari ildə doktoranturaya qəbul üçün 6 yer ayrılmış, hazırda sənədlərin qəbulu həyata keçirilir.

Cari hesabat ilində institutun Zərdabi adına ETB-də 2 hektar sahədə alma və 1,0 hektar sahədə armud bağları; 2 hektar heyva, 4 hektar şaftalı, 3,5 hektar gilasa və 2,5 hektar gavalı bağları və 2,0 hektar fındıq bağı salınmış, 18,0 hektar sahədə bioloji yaş dövrünü başa vurmuş alma bağı kökləndirilmiş və sahədə şum qaldıraraq bağ əkinə üçün tam hazırlanmışdır. Quba YTT-da 7,0 hektar sahədə yeni fındıq bağı salınmışdır.

2019-cu ildə Zaqatala DM-də 2,0 hektar sahədə müasir tinglik sahəsi yaradılmış, sahədə damcılama suvarma sistemi qurulmuş, fındıq pöhrələri tedarük edilərək tinglik sahəsinə ekilmiş, fındıq və qoz tinglərinin müasir texnologiyaya üzrə yetişdirilməsinə başlanılmışdır.

Institutun Zərdabi adına ETB-da "Parlal tind" MMC ilə birlikdə 61000 ədəd müxtəlif meyvə bitkilərinin tingləri yetişdirilmişdir. Bununla yanaşı olaraq institutun Abşeron Təcrübə Stansiyasında nar, zeytun və badam bitkilərinin 13,12 min ədəd, Göyçay Dayaq Məntəqəsində 10,0 min ədəd nar, Zaqatala Dayaq Məntəqəsində 5,0 min ədəd fındıq, Lənkəran Çay Filialında isə 66,0 min ədəd çay tingi, cəmi institut üzrə 155,2 min ədəd ting yetişdirilmişdir.

Ziyafəddin BAYRAMOV,
"Respublika".